

TOPLUMSAL HAREKETLER

KOLEKTİF SEFERBERLİĞİN YAPISI

PAUL ALMEIDA

ÇEVİREN
EBRU AÇIK TURĞUTER
ABDULKADİR ÖNCEL

PAUL ALMEIDA

Sosyolog. Yüksek lisans derecesini New Mexico Üniversitesi'nden (1994), doktora derecesini Kaliforniya Üniversitesi'nden (2001) aldı. Merced'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü ve Küresel Çatışmalar ve İşbirliği Enstitüsü'nün (IGCC) yönetim kurulu üyesidir. Çalışmaları toplumsal ve siyasi yaşamın yerel, ulusal ve küresel düzeylerinde kolektif eylemin etkililiğine, iklim değişikliği, küreselleşme, çatışma ve toplumsal dayanışma konularına odaklanan Almeida, *American Journal of Sociology*, *Annual Review of Sociology*, *Social Forces*, *Social Problems* gibi dergilerde makaleler yayımlamakta olup şu anda Amerikan Sosyoloji Derneği Siyaset Sosyolojisi Bölümü Başkanı olarak görev yapmaktadır. Başlıca eserleri: *Collective Resistance to Neoliberalism* (2022; Amalia Pérez Martín'le), *Global Struggles and Social Change* (2020; Chris Chase-Dunn'la), *Mobilizing Democracy: Globalization and Citizen Protest* (2014), *Waves of Protest: Popular Struggle in El Salvador, 1925-2005* (2008), *Handbook of Social Movements across Latin America* (2015, ed. Allen Cordero'yla).

EBRU AÇIK TURÇUTER

Adana, Ceyhan'da doğdu (1980). Lisans eğitimini Uludağ Üniversitesi Sosyoloji bölümünde, lisansüstü eğitimlerini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji bölümünde yer alan yazarın edebiyat sosyolojisi, bilgi ve bilim sosyolojisi, kadın ve emek alanlarında eserlerinin yanında Vefa Saygın Öğütle ve Taylan Banguoğlu ile birlikte yazdığı 'Biyoloji Biliminden Toplumsal Dünyaya Bakmak' adlı bir de eseri bulunmaktadır.

Bazı çevirileri: Michael Mulkay, *Bilim ve Bilgi Sosyolojisi* (2023).

ABDULKADİR ÖNCEL

Üsküdar'da doğdu (1993). Lisansını sosyoloji alanında tamamladı. Yüksek lisansta yazdığı "Biyolojik İndirgemecilik ve Sosyal Bilimler: Sosyobiyojoloji Özelinde Bir Değerlendirme" başlıklı teziyle Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Doktorasını ise Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde sürdürmektedir. İlgi alanları bilgi ve bilim sosyolojisi, bilim felsefesi ve tarihi, tarihsel sosyoloji, sosyal teori, sosyal bilimlerde metodoloji ve sosyobiyojolojidir.

Bazı çevirileri: Michael Mulkay, *Bilim ve Bilgi Sosyolojisi* (2023).

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
1	
TOPLUMSAL HAREKETLER	13
2	
TOPLUMSAL HAREKETLER NASIL İNCELENİR?	39
3	
TOPLUMSAL HAREKET SEFERBERLİĞİ TEORİLERİ	75
4	
TOPLUMSAL HAREKETLERİN ORTAYA ÇIKIŞI	102
5	
ÇERÇEVELEME SÜRECİ	126
6	
BİREYSEL KATILIM VE KATILIMCI TEMİNİ	153
7	
HAREKETLERİN SONUÇLARI	181
8	
SINIRLARI ZORLAMAK	217
SONUÇ	252
OKUMA ÖNERİLERİ	262
KAYNAKÇA	266
DİZİN	319

TEŞEKKÜR

Bu kitap 15 yıldır toplumsal hareketler hakkında yaptığım çalışmaların ve gerek lisans, gerekse lisansüstü düzeyde verdiğim derslerin bir ürünüdür. Bu süreçte benden desteğini esirgemeyen onlarca kişiye (ve sınıflarımı dolduran yüzlerce öğrencime) minnettarım. Teksas A&M Üniversitesi'nden Rogelio Saenz, Harland Prechel ve Sam Cohn, kariyerimin başlarında toplumsal hareketler dersi vermem konusunda beni teşvik ettiler. Merced'deki Kaliforniya Üniversitesi'nden Nella Van Dyke da aynısını yaptı. UC Merced'deki araştırma asistanlarımdan oluşan koca bir ordu da bu kitabın taslağının şekillenmesini mümkün kıldı. Bunlar arasında Anna Schoendorfer, Joselyn Delgado, Maria Mora, Miriam Camida, Sarai Velasquez, Carolina Molina, Valezka Murillo, Karen Gomez ve Rocio Murillo yer alıyor. Ayrıca Andrew Zumkehr ve Samuel Alvarez'in teknik uzmanlığından da çok faydalandım. Yurt dışında (Kosta Rika Üniversitesi'nde ve Honduras Ulusal Özerk Üniversitesi'nde) ortak ders verirken ve çalışmalarımı Orta Amerika'daki üniversitelerde sunarken toplumsal hareketin dinamikleri hakkında değerli geri bildirimler aldım. Yıllar boyunca röportaj yaptığım ve devlet baskısından özelleştirmeye, serbest ticaretten çevre kirliliğine kadar çeşitli konularda seferber olan aktivistlere de borcumu ödeyemem. 2008 ve 2015'te aldığım iki Fulbright Bursu bana uluslararası saha araştırmalarına katılmak ve toplumsal hareketlerle ilgili ortak dersler vermek için ihtiyaç duyduğum zamanı ve kaynağı sağladı.

Toplumsal hareketler hakkındaki düşüncelerim Mark Lichbach, Nella Van Dyke, Roxana Delgado, Allen Cordero, Chris Chase-Dunn, Eugenio Sosa, María Inclán, Maria Mora, Ale-

jandro Zermeño ve Rodolfo Rodriguez ile yaptığım işbirlikleri sayesinde gelişti. İlk çalışma arkadaşım ve akıl hocam Linda Stearns'e sonsuza dek minnettirim. Linda'nın rehberliği ve bana ayıracak vakti olmasaydı asla ilerleyemezdim. Laura Hamilton, Nella Van Dyke, Zulema Valdez, Sharla Alegria, Whitney Pirtle, Kyle Dodson, Tanya Golash Boza, Ed Flores, Irene Beattie, Charlie Eaton, Marjorie Zatz ve Elizabeth Whitt'in aralarında bulunduğu UC Merced'deki sosyoloji bölümümün sıcaklığını da her zaman takdir ediyorum. Kitabın taslağının bazı kısımlarını incelemek ve yeni içgörüler sunmak için harcadığı fazladan zaman için Ed Flores'e şükranlarımı sunuyorum.

University of California Press'in temsilcileri sağ olsunlar ilk günden itibaren bu kitap projesinde beni hep desteklediler. Seth Dobrin bana toplumsal hareketler üzerine kitap yazmamı önerdiğinde çok mutlu oldum. Maura Rausner, el yazmasına son hâlini verene dek beni hep teşvik etti. Sabrina Robleh, kitap yayına hazırlanırken bana sürekli teknik tavsiyelerde bulundu. Editörüm Jeff Wyneken, metni düzenledi düzeltmelerimi sabırla bekledi. Hiç kimsenin hiçbir şeye vakit bulamadığı bir dünyada el yazmasını sonuna kadar okuyup bana yapıcı eleştirileriyle yol gösteren 11 isimsiz hakeme de buradan teşekkür etmek isterim. Sosyolojide yapılan işin üzerine bu kadar fazla yapıcı yorum alma fırsatını bulmak nadirdir. Bunca çabanın ve geri bildirim sonucunda ortaya şüphesiz çok daha iyi bir metin çıktı. Ayrıca, kitap boyunca başvurduğum ve atıfta bulunduğum yüzlerce toplumsal hareket uzmanına da büyük bir borcum var. Toplumsal hareketler alanına katkılarıyla engin ve zengin bir literatür oluşturan bu isimlerin çalışmaları olmasaydı bu konuya giriş kitabı yazmam da mümkün olmazdı. Kitapta başkalarının çalışmalarını yanlış yorumladıysam bunun sorumluluğu tamamen bana aittir.

Ve en önemlisi, sarsılmaz desteği ve sabrı için Andrea'ya teşekkür ediyorum.

I
TOPLUMSAL HAREKETLER
KOLEKTİF EYLEMİN YAPISI

İnsanların gönüllü olarak ortak eylemde bir araya gelmeleri, insanlık tarihi boyunca toplumsal dönüşümün ana itici güçlerinden biri olmuştur. Kolektif seferberlik, büyük dünya dinlerinin yayılmasından köy düzeyinde engellenmesi zor, bulaşıcı hastalıkların azaltılmasına yönelik toplum liderliğindeki halk sağlığı kampanyalarına kadar çok çeşitli bağlamlarda ve toplumlarda derin değişikliklere yol açabilir. Tarihsel önem taşıyan anlarda, gruplar baskı ve tahakküm sistemlerini devirmek ve söküp atmak için mücadele etmek üzere bir araya gelmişlerdir. Bu durum, yerli halkların sömürgecilğe karşı direnişlerinde ve köle nüfusların başlattığı isyanlarda gözlemlenmiştir. 21. yüzyılda, dünyanın dört bir yanında sıradan vatandaşların kolektif eylemi, küresel ısınmayı yavaşlatmada ve gezegenin hayatta kalmasını desteklemede belirleyici olabilir. Kısacası, insanların kolektif seferberliği, çeşitli amaçlar için kullanılabilir olacak güçlü bir insan kaynağı oluşturur. Bu kitapta belirli bir kolektif eylem türünü, yani toplumsal hareketleri keşfedeceğiz.

Toplumsal hareketlerin incelenmesi son 20 yılda belirgin bir biçimde arttı. Bu, büyük ölçüde sosyoloji ve ilgili alanlardaki teorik ve empirik ilerlemelerin yanı sıra ABD’deki ve dünya çapında kolektif eylemlerde yaşanan artışın bir sonucudur. Toplumsal hareket araştırmacıları tarafından incelenen seferberliklerin çeşitliliği, Asya, Afrika, Avrupa ve Latin Amerika’daki Trump karşıtı direnişten, neoliberalizm karşıtlığına ve kemer sıkma politikalarına yönelik protestolara kadar uzanıyor. 2011 yılına gelindiğinde, küresel protestolar o kadar yüksek bir seviyeye ulaşmıştı ki *Time* dergisi “Protestocu”yu “Yılın Kişisi” ilan etti. (Andersen 2011). Ardından vatandaşlar, 2017 ve 2018’deki

kadın yürüyüşleriyle, şaşırtıcı bir şekilde ABD tarihindeki en büyük eşzamanlı gösteri rekorunu kırdı. 21. yüzyılda meydana gelen bu kadar çok toplumsal hareket, bazı uzmanların tahminine göre bir “toplumsal hareketler toplumu”na (Meyer 2014) veya bir “toplumsal hareketler dünyası”na (Goldstone 2004) doğru ilerlediğimizi gösteriyor.

Küresel araştırmalar ve zaman içinde protesto etkinliklerini kapsayan “büyük veri” derlemelerinden elde edilen en iyi sistematik kanıtlar gösteriyor ki (Ward 2016) toplumsal hareket faaliyetleri çağdaş dönemde dünya çapında yüksek düzeylerde sürdürülmeye devam ediyor. (Dodson 2011; Karataslı, Kumral ve Silver 2018). Gerçekten de son 20 yılda toplumsal hareket faaliyetlerine katılan gruplar, seferberliklerinin ölçeği ve yoğunluğuyla etkileyici olduklarını kanıtlamakla kalmadılar, aynı zamanda ABD’de ve dünya genelinde toplumsal ve siyasi manzarayı da dönüştürdüler. Trump karşıtı direniş, göçmen hakları ve ekonomik adalet ve iklim adaleti hareketleri dâhil olmak üzere en büyük hareketlerden bazılarının kısa bir taslağı, bu iddialara örnek teşkil eder.

1.1. Kadın Yürüyüşü ve Trump Karşıtı Direniş

2017 yılının başlarında yeni göreve gelen Trump yönetimine karşı düzenlenen Kadın Yürüyüşü, ABD tarihinde gerçekleşmiş en büyük eşzamanlı kitlesel seferberliği temsil ediyordu ve bu eylemleri örgütleyenler, bildirgelerinin girişinde, bu eşi benzeri görülmemiş gösterilerin temel nedeninin hakların, sağlığını ve güvenliğin korunmasına yönelik bir tehdit olduğunu açıkça belirtmişlerdi.¹ Aktivistler, Ocak 2018’de eşit derecede etkileyici bir seferberlikle bu yürüyüşü tekrarladılar. Kitlesel eylemleri başlatanlar, kadınları ve ötekileri ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim çizgisindeki yapısal dışlamalara karşı birleştirecek kesişimsel bir strateji oluşturmak için çabaladılar.

¹ www.womensmarch.com/mission/